

DE EPS ALS DEKMANTEL DE NEDERLANDSE BUITEN- LANDSE POLITIEK MET BETREKKING TOT HET MIDDEN-OOSTEN EN DE EUROPESE POLITIEKE SAMENWERKING

r.b. soetendorp

Dr. R.B. Soetendorp is wetenschappelijk medewerker bij de vakgroep Eigentijdse Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Dit artikel is een Nederlandse versie van een paper gepresenteerd voor het 'Colloquium on European Foreign Policy making and the Arab-Israeli Conflict', gehouden in Amsterdam op 3-4 februari 1983. In 1984 zullen de daarin gepresenteerde papers in boekvorm verschijnen.

Ma de Tweede Wereldoorlog is een mythe ontstaan aangaande de pro-Israëliëse houding van de verschillende Nederlandse regeringen met betrekking tot het Arabisch-Israëliëse conflict. Beide partijen, de Arabieren en de Israëli's, maar ook personen die de Nederlandse politiek in relatie met het conflict hebben bestudeerd, zijn van mening dat de Nederlandse regeringen vanaf het moment dat de staat Israël was gecreëerd een pro-Israëliëse politiek hebben gevolgd. Wanneer men echter kijkt naar de feitelijke houding van de diverse regeringen, kan geponeerd worden dat de Nederlandse politiek niet een kwestie van pro- of anti-Arabische sentimenten is geweest maar voornamelijk door Nederlandse belangen is bepaald.

het algemene kader van de nederlandse buitenlandse politiek

Elke behandeling van de Nederlandse buitenlandse politiek in relatie tot het Arabisch-Israëliëse conflict moet vooraf gegaan worden door een korte samenvatting van het algemene kader van de Nederlandse buitenlandse politiek.⁽¹⁾ In het algemeen gesproken werd de Nederlandse buitenlandse politiek door de eeuwen heen wel gekarakteriseerd door drie doeleinden: het beschermen en bevorderen van de buitenlandse handel, het verzekeren van de nationale veiligheid en het creëren en handhaven van de internationale rechtsorde.

Ten gevolge van de economische structuur van het land is de buitenlandse handel de basis van de Nederlandse economie geworden. Traditioneel werd de buitenlandse politiek bepaald door het beschermen en bevorderen van de Nederlandse handelsbelangen. Tegenwoordig bestaat bijna de helft van het bruto nationaal product uit de export van goederen en diensten. Na de achteruitgang van Nederlands macht aan het begin van de achttiende eeuw, werd bescherming gezocht door middel van een politiek van afzijdigheid in de Europese machtspolitiek. Deze afzijdigheidspolitiek werd gevoerd tot de Duitse bezetting in 1940. Tijdens de Tweede Wereldoorlog sloot Nederland zich aan bij de Geallieerden en sindsdien hebben de opeenvolgende Nederlandse regeringen geprobeerd de veiligheid van het land te verzekeren door middel van een militair en politiek bondgenootschap met andere Westerse landen. Traditioneel is het creëren en bevorderen van een internationale rechtsorde door Nederlandse politici en specialisten in het internationaal recht beschouwd als een taak waarin Nederland een belangrijke rol te vervullen heeft. Het is niet verwonderlijk dat deze doelstelling een hoge prioriteit in de Nederlandse buitenlandse politiek heeft. Trouwens, het is de enige doelstelling van de buitenlandse politiek die in de grondwet vermeld staat.

Deze drie doelstellingen zijn gedurende een lange tijdsperiode consistent nagestreefd en kunnen beschouwd worden als nationale belangen. De voornaamste doeleinden van de Nederlandse buitenlandse politiek na de Tweede Wereldoorlog zijn afgeleid van deze belangen. Het gewicht dat elke Nederlandse regering heeft gehecht aan het lidmaatschap van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO) is ingegeven door het veiligheidsbelang. Het voorstaan van de Europese inte-

gratie is primair gevolg van de economische belangen. De betekenis die de successievelijke Nederlandse regeringen aan het versterken van de rol van de Verenigde Naties (VN) hebben gehecht, het bevorderen van de mensenrechten, het geven van hoge prioriteit aan internationale samenwerking en ontwikkelingshulp en aan internationale overeenkomsten over wapenbeheersing en -vermindering, is gerelateerd aan de doelstelling om de internationale rechtsorde te bevorderen.

geen speciale banden

Ten aanzien van de Midden-Oosten politiek van Nederland kan men zeggen dat de buitenlandse politiek van de opeenvolgende Nederlandse regeringen voor een groot deel binnen dit kader is gebleven. In tegenstelling tot Groot-Brittannië of Frankrijk, is Nederland niet direct betrokken geweest in Midden-Oosten aangelegenheden. Niettemin kon Nederland vanwege de militair-strategische belangen van het Westers bondgenootschap in het Midden-Oosten en de behoefte aan een veilige olieleverantie uit die regio niet neutraal blijven met betrekking tot de Sovjet-Amerikaanse rivaliteit in dit gedeelte van de wereld. Over het algemeen heeft Nederland, in overeenstemming met zijn reputatie van trouw bondgenoot, de politiek van de Verenigde Staten (VS) in het Midden-Oosten gesteund.

De economische banden tussen Nederland en de landen van het Midden-Oosten waren tot de beginjaren 1970 niet zo hecht. Recentelijk zijn echter de exporten naar het Midden-Oosten verdubbeld, alhoewel de Nederlandse export naar het Midden-Oosten maar een klein gedeelte van de totale Nederlandse export uitmaakt. Bovendien zijn belangrijke Nederlandse firma's betrokken bij de verschillende ontwikkelingsprojecten, vooral in de rijke Arabische olieproducerende landen. De politieke relaties tussen Nederland en de landen in het Midden-Oosten zijn normale diplomatieke relaties, te vergelijken met de relaties van Nederland met landen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. De verschillende banden worden op of bilaterale basis of door instellingen van de Europese Gemeenschap (EG) onderhouden.

Bijna iedereen die de relaties tussen Nederland en verschillende landen in het Midden-Oosten bestudeert, veronderstelt het bestaan van een speciale band tussen Nederland en Israël sinds het stichten van de staat Israël, vanwege de morele schuld die de Nederlanders zouden voelen voor de dood van ongeveer 70% van de Nederlandse Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Wat betreft de politiek van de successievelijke Nederlandse regeringen, het onderwerp van dit artikel, komt deze vooronderstelling niet overeen met de werkelijkheid. Bestudering van een aantal belangrijke kwesties met betrekking tot het Arabisch-Israëliëse conflict toont aan dat het uitgangspunt van de Nederlandse regeringspolitiek niet het besef van een morele schuld voor het lot van de Nederlandse Joden was. Zoals al in het begin van dit artikel werd geponeerd, was de Nederlandse politiek er eenvoudig op gericht die belangen te bevorderen en te verdedigen die als nationale belangen werden beschouwd of die daarmee verbonden waren. In diverse kwesties resulteerde dit in een stellingname die overeenkwam met

het Palestijnse vraagstuk in plenaire bijeenkomsten, onthield Nederland zich van stemming. Groot-Brittannië, België, Denemarken, Luxemburg en West-Duitsland deden dat eveneens, terwijl Frankrijk, Italië en Ierland vóórstemden. (10) De VS, die tegen de ontwerp-resolutie stemden, moesten zich realiseren dat ze niet langer op de diplomatieke steun van Nederland in de Algemene Vergadering konden rekenen. De Nederlandse afgevaardigde was evenals de VS van mening dat het voorstel om de PLO recht van spreken in de plenaire bijeenkomsten te geven, in strijd was met de gewoonte dat slechts aan regeringsvertegenwoordigers dat recht voorbehouden was. Toch gaf Nederland er de voorkeur aan om, evenals de meerderheid van zijn bondgenoten, zich van stemming te onthouden. Toen ten gevolge van de besprekingen in de Algemene Vergadering de PLO uitgenodigd werd om deel te nemen aan de zittingen en het werk van de Algemene Vergadering als waarnemer, besloot Nederland tegen deze ontwerp-resolutie te stemmen (resolutie 3237 XXIX). De andere Europese bondgenoten, Frankrijk uitgezonderd, stemden eveneens tegen. (11)

De pragmatische koers van de Nederlandse regering werd duidelijk toen resolutie 3236 (XXIX) in stemming werd gebracht. De ontwerp-resolutie betrof enkele elementen van het Palestijnse vraagstuk, namelijk de status en de rechten van de Palestijnen, maar het betrof het bestaan en de rechten van Israël daar niet bij. In de ontwerp-resolutie werd, in overeenstemming met de Palestijnse wensen, niet verwezen naar Veiligheidsraad-resolutie 242. De Palestijnen waren gekant tegen de visie dat resolutie 242 het uitgangspunt voor een regeling van het Midden-Oosten conflict zou moeten zijn. De weglating weerhield de Nederlandse delegatie en de andere lidstaten van de EG er niet van zich van stemming te onthouden. (12) De minister van Buitenlandse Zaken Van der Stoep, verzekerde het parlement toen hem naar een verklaring voor dit stemgedrag werd gevraagd, dat de Nederlandse afgevaardigde dat voornamelijk uit tactische overwegingen had gedaan; als de Nederlandse delegatie tegen de ontwerp-resolutie had gestemd, zoals Noorwegen en de VS hadden gedaan, dan zou de onthouding van Nederlands Europese bondgenoten door de Arabische staten in een gunstiger daglicht zijn geplaatst. Dit argument bracht het anti-revolutionaire Tweede Kamerlid Aantjes er toe een beroep te doen op de regering om haar morele principes hoog te houden en de moed te hebben een gefsoleerd standpunt in te nemen. (13)

Tijdens de volgende zitting van de Algemene Vergadering in 1975 werden weer drie ontwerp-resoluties inzake het Palestijnse vraagstuk en de situatie in het Midden-Oosten gepresenteerd (resoluties 3375 XXX, 3376 XXX, en 3414 XXX). In alle drie ontwerpen ontbrak een verwijzing naar Veiligheidsraad-resolutie 242. De Nederlandse delegatie stemde dit keer tegen al deze ontwerpen maar niet als enige lidstaat van de EG. Groot-Brittannië en West-Duitsland wezen eveneens de eerste af (resolutie 3375 XXX). België, Denemarken en Luxemburg sloten zich bij deze landen aan tijdens de stemming over de andere twee ontwerp-resoluties. (14) Dit Nederlandse stemgedrag zou zich tijdens andere debatten in de Algemene Vergadering over het Palestijnse vraagstuk en de situatie in het Midden-Oosten herhalen. (15)

aanpassing inzake het palestijnse vraagstuk

In overeenstemming met haar evenwichtige politiek hield de Nederlandse regering vast aan haar visie dat Veiligheidsraad-resolutie 242 als basis voor onderhandelingen over een vredesregeling over het Midden-Oosten conflict moest fungeren. Maar eveneens in overeenstemming met de evenwichtige politiek, conformeerde de Nederlandse regering zich aan de gemeenschappelijke politiek zoals deze zich ontwikkelde binnen het kader van de EPS met betrekking tot het Palestijnse vraagstuk. Stap voor stap werd het recht van de Palestijnen op een eigen staat erkend. In 1974 erkenden Frankrijk en Italië reeds de Palestijnse wens om een thuisland. (16) Nederland en de andere lidstaten waren nog niet bereid

om zo ver te gaan. In een gemeenschappelijke verklaring werd alleen het Palestijnse recht op een nationale identiteit genoemd. In 1976 voegde men daar nog een component aan toe: om concrete uitdrukking aan dit recht te geven zou het Palestijnse volk een territoriale basis moeten hebben. In juni 1977 erkenden alle lidstaten van de EG vervolgens het Palestijnse recht op een thuisland. (17)

In juni 1980 werd door de Verklaring van Venetië een eind gemaakt aan de verschillende manieren waarop de Europese regeringen het concept thuisland definieerden. Het bepaalde dat het Palestijnse volk in staat moest worden gesteld om zijn recht op zelfbeschikking uit te oefenen. De Palestijnse wens een eigen staat te hebben, werd dus tenslotte volledig onderschreven. De Nederlandse regering paste zich aan dit Europese beleid aan en bracht dat ook in de nationale politiek tot uitdrukking.

Er bleef echter een kloof bestaan tussen het beleid van de diverse Europese landen inzake de PLO, die de enige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk claimde te zijn. De Nederlandse regering voerde een tweeslachtige politiek jegens de PLO. Nederland stemde er in toe de Verklaring van Venetië te ondertekenen die stelde dat de PLO bij de onderhandelingen over een vredesregeling betrokken zou moeten worden. De regering weigerde echter diverse malen, daartoe verzocht door moties in de Tweede Kamer, om de PLO volledige erkenning te schenken, zolang die organisatie het bestaan van de staat Israël niet wenste te erkennen en de vernietiging van de Joodse staat voorstond.

Toen Nederland in 1979 besloot deel te nemen aan de troepenmacht van de VN in Libanon (UNIFIL) moest de regering haar houding jegens de PLO in heroverweging nemen. In de praktijk zou het voor de Nederlandse vertegenwoordigers in Libanon bij het uitoefenen van hun taak onmogelijk zijn om elk contact met de PLO vertegenwoordigers te vermijden. In het parlement werd dan ook een beroep op de regering gedaan haar politiek jegens de PLO te wijzigen. In november 1979 werd een motie van Brinkhorst in stemming gebracht, waarin de regering werd opgeroepen contact met de PLO niet meer te vermijden. Brinkhorst beweerde dat de regering in overeenstemming met haar evenwichtige politiek bij een vredesregeling met alle betrokken partijen in contact moest staan. Een grote meerderheid van de Tweede Kamer beantwoordde de vraag of dit ook daadwerkelijk contact met de PLO diende in te houden bevestigend door voor de motie Brinkhorst te stemmen.

De regering bleef echter bij haar eigen interpretatie van wat bedoeld werd met daadwerkelijk contact. Minister van Buitenlandse Zaken Van der Klaauw maakte diverse malen duidelijk dat dit niet een de facto erkenning van de PLO moest suggereren. Hij maakte een onderscheid tussen daadwerkelijk contact op ministerieel niveau en andere contacten. Contact op ministerieel niveau had een min of meer officieel karakter en moest daarom vermeden worden. Contacten door ambtenaren van het ministerie waren nuttig voor de beleidsvorming en konden derhalve onderhouden worden. (19) Daarom werd aan het hoofd van de afdeling Midden-Oosten van het ministerie van Buitenlandse Zaken toestemming verleend om PLO-leiders en -vertegenwoordigers te ontmoeten in Libanon, Syrië en Den Haag. Maar minister van Buitenlandse Zaken Van der Klaauw weigerde persoonlijk vertegenwoordigers van de PLO op het ministerie van Buitenlandse Zaken te ontvangen toen deze door Nederlandse politici officieel waren uitgenodigd om naar Nederland te komen voor een bijeenkomst van de vaste Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken.

De regering moest echter wel iets van dit standpunt prijsgeven toen de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken, in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Raad van Ministers van de EG, in 1981 het Midden-Oosten bezocht om namens de negen lidstaten de mogelijkheid van een Europees initiatief inzake het Midden-Oosten te onderzoeken. Tijdens deze bezoeken ontmoette Van der Klaauw diverse Arabische leiders, waaronder de voorzitter van

de PLO Arafat.

Deze pragmatische houding inzake de PLO was ook verantwoordelijk voor de regeringsbeslissing om op verzoek van de PLO een informatiebureau in Den Haag te openen. Dergelijke bureaus worden door de PLO gezien als een substituut voor een officiële diplomatieke vertegenwoordiging en zijn in bijna alle Europese hoofdsteden opgericht. Vele jaren had de regering geweigerd dit verzoek in te willigen. Toen de regering zich realiseerde dat Nederland met betrekking tot deze kwestie geïsoleerd kwam te staan binnen de EG werd een oplossing gevonden in de vorm van de zogenaamde Dublin-formule.

In de beginfase van de Euro-Arabische Dialoog was onder andere Nederland gekant tegen het Arabische verzoek om de PLO als een afzonderlijke delegatie tot de Dialoog toe te laten. De Negen lidstaten van de EG bereikten tijdens een bijeenkomst in Dublin overeenstemming op basis van een formule die inhield dat de delegaties aan Europese en aan Arabische zijde als eenheden zouden deelnemen zodat de PLO kon participeren binnen het verband van de delegatie van de leden van de Arabische Liga. De Arabieren accepteerden deze formule. De Nederlandse regering gebruikte dezelfde formule om de kwestie van de PLO-vertegenwoordiging in Nederland op te lossen. In 1981 gaf zij de Arabische Liga toestemming om een informatiebureau in Den Haag te openen. Dit kantoor zou geen diplomatieke status hebben maar de staf zou kunnen bestaan uit stafleden van Arabische ambassades in Den Haag en op die wijze zou de vertegenwoordiging diplomatieke status kunnen genieten.(20)

In januari 1980, onder de indruk van de Israëlische invasie in Libanon en de vernietiging van de PLO-machtbasis aldaar, was de regering bereid in te stemmen met een motie die de regering oproep in contact te treden met het informatiebureau in Den Haag op ambtelijk niveau. De regering verklaarde in beginsel voor het onderhouden van officiële contacten met de PLO te zijn. Men wilde alleen deze contacten voorsnlijk beperken tot het ambtelijke niveau.

toenemende spanning met de VS

Binnen het kader van de EPS werd een consensus bereikt met betrekking tot de rechten van de Palestijnen. De Negen, tegenwoordig Tien, waren echter niet in staat overeenstemming te verkrijgen over een formele erkenning van de PLO. In dit opzicht volgde elk land zijn eigen nationale politiek. De politiek die door de Nederlandse regering werd gevoerd, weerspiegelde het dilemma waarin zij zich bevond. Nederland moest om zijn olieleveranties van Arabische olieproducenten en zijn commerciële belangen in dat gebied veilig te stellen, samenwerken met de Europese bondgenoten inzake de Midden-Oosten problematiek. In de praktijk bereikten de Europese landen overeenstemming op basis van de Franse stellingname die veel verder tegemoet kwam aan de Arabische wensen dan de Amerikaanse. Door dichter bij de Franse visie op het Palestijnse vraagstuk aan te sluiten, werd de druk op de relaties tussen de VS en Nederland verhoogd.

Maar Nederland was nog steeds een trouw bondgenoot van de VS en wenste zich niet te bemoeien met het Amerikaanse beleid in het Midden-Oosten. Hoewel deze politiek in de eerste plaats werd bepaald door mondiale overwegingen, realiseerde Nederland zich dat slechts Amerika de politieke heffkracht bezat om de conflicterende partijen tot overeenstemming over een oplossing te brengen. Waar de Europeanen - die invloed misten en het Israëlische vertrouwen hadden verloren - niet in staat waren om een diplomatieke rol te vervullen, kon de Amerikaanse bemiddeling, dankzij de invloed die de Amerikanen op beide zijden hadden, slagen in het bereiken van interim-overeenkomsten na de Oktoberoorlog, de Camp David Akkoorden en de Vredesovereenkomst tussen Egypte en Israël.

De Nederlandse regering vond tussen deze strijdende belangen haar eigen weg door de gezamenlijke verklaringen van de EG te ondersteunen zo lang deze verklaringen voornamelijk declaratoor waren en weinig praktische betekenis hadden. Elke concrete actie die tegen de Akkoorden van Camp David was gericht, werd door Nederland tegengegaan. De Camp David Akkoorden werden als niet meer dan een eerste indrukwekkende stap naar een veelomvattende vredesregeling beschouwd. Er bleef Europese terughoudendheid betreffende de kans op succes van deze Amerikaanse poging om het conflict in het Midden-Oosten op te lossen. Tegelijkertijd verklaarden diverse Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken, in overeenstemming met de Camp David Akkoorden, dat het aan de direct betrokken partijen was om uit te maken welke vorm het Palestijnse recht op zelfbeschikking zou aannemen. Of dat in de vorm van een onafhankelijke Palestijnse staat, een federatie of confederatie met Jordanië en/of Israël was, lag niet op de weg van de Europeanen om te beslissen.

De Nederlandse regering ging ook met de Europese visie mee door de rol van de PLO in de onderhandelingen over een oplossing van het conflict te erkennen zoals overeengekomen in de Verklaring van Venetië. Maar in overeenstemming met de Amerikaanse stellingname weigerde de regering elke verklaring betreffende de erkenning van de PLO als enige vertegenwoordiger van het Palestijnse volk. De Nederlandse weigering om formele erkenning aan de PLO te schenken zolang deze organisatie resolutie 242 niet als basis van de onderhandelingen accepteerde, was eveneens in overeenstemming met de opvatting van de VS. De Amerikaanse beleidsvormers achten dit punt een eerste vereiste voordat enig contact met de PLO betreffende deelneming aan het vredesproces kan plaatsvinden.

De koers van Nederland wordt de laatste jaren gekarakteriseerd door het zoeken van een balans tussen de loyaliteit aan de VS enerzijds en de Europese bondgenoten anderzijds. Dit punt werd nog eens duidelijk geïllustreerd toen de kwestie van de Multinationale Vredesmacht in de Sinai (MFO) in 1981 ter sprake kwam. Toen de VS vroegen om deel te nemen aan de MFO, reageerde de Nederlandse regering positief op dat verzoek. Maar twee voorwaarden die door de regering aan deelname werden gesteld waren echter kenmerkend voor de Nederlandse houding. Ten eerste zouden ten minste twee of drie andere lidstaten van de EG moeten deelnemen aan de MFO. Ten tweede zouden de andere staten van de EG moeten verklaren dat ze de Nederlandse deelname ondersteunden.(21)

Het vasthouden aan deze twee voorwaarden demonstreert hoe afkerig de Nederlandse beleidsvormers waren om de politiek van de VS inzake het Midden-Oosten te volgen als dat kon resulteren in een geïsoleerde positie van haar Europese bondgenoten. De voornaamste zorg van de Nederlandse beleidsvormers bleef het rekening houden met de Arabische gevoeligheid met betrekking tot de Midden-Oosten problematiek. Raakte de les van 1973 wat in het vergeetboek, een nieuwe kwestie herinnerde de Nederlanders er aan dat het een riskante aangelegenheid was om de Arabieren tegen zich in het harnas te jagen.

Toen het Israëlische parlement in juli 1980 een wetsontwerp aannam dat de Israëlische soevereiniteit over geheel Jeruzalem bevestigde, eisten de Arabieren dat de diplomatieke vertegenwoordigingen hun ambassades ogenblikkelijk uit Jeruzalem terug zouden trekken. Nederland behoorde tot de landen waarop dat beroep werd gedaan. Nederland stond in deze kwestie alleen in Europa om de eenvoudige reden dat Nederland het enige Westerse land was dat zijn ambassade in Jeruzalem in plaats van Tel Aviv had. In eerste instantie weigerde Nederland aan het verzoek gehoor te geven onder het argument dat het irrelevant was in welke plaats de ambassade was gesitueerd. De plaats, zo redeneerde men, was niet van invloed op de

Midden-Oosten politiek van Nederland. De Arabische druk herinnerde Nederland er echter aan dat de economische belangen van Nederlandse bedrijven in Arabische landen op het spel stonden en Nederland gaf aan die pressie toe. De ambassade werd verplaatst nadat de Veiligheidsraad van de VN een beroep had gedaan op alle VN-leden om hun diplomatieke missies uit Jeruzalem terug te trekken, maar de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken gaf toe dat de Arabische druk in deze kwestie een belangrijke rol had gespeeld.(22)

Samenvattend kan men de vraag stellen of een Europeanisering van de Nederlandse buitenlandse politiek inzake het Midden-Oosten heeft plaats gevonden. Het antwoord moet bevestigend luiden. Vanwege de Nederlandse economische belangen in het Midden-Oosten zijn na 1973 het tevreden stellen van de Arabische regeringen en het wijzigen van het pro-Israël imago de belangrijkste doelstellingen van de Nederlandse beleidsvormers geworden. De EPS vormde voor de Nederlandse regeringen een nuttig instrument om deze doelstelling te realiseren.

Dit werd nog eens duidelijk tijdens de recente Israëlische invasie in Libanon in juni 1982. Vanwege de Nederlandse deelname aan UNIFIL, was Nederland deze keer hier direct bij betrokken. Doordat Israël geen rekening hield met de UNIFIL-stellingen werd van de VN-operatie de vrede te bewaren - waaraan Nederland grote waarde hechtte - een lachertje gemaakt. Niettemin werd de Nederlandse reactie niet unilateraal naar voren gebracht maar onder auspiciën van de EPS. Gezamenlijke verklaringen van de Tien veroordeelden de Israëlische invasie. Tijdens beraadslagingen van de Tien werden sancties tegen Israël besproken maar door de meeste lidstaten, waaronder Nederland, verworpen.(23)

Evenwel was er ondanks de gezamenlijke veroordeling nog wel ruimte voor een persoonlijke noot van de Nederlandse minister-president, tevens minister van Buitenlandse Zaken, Van Agt. In augustus 1982 becommentarieerde hij in het parlement de Israëlische operaties in Libanon. Hij verklaarde dat door de grote hoeveelheden PLO-wapens die door de Israëlische troepen in Libanon waren gevonden, de Israëlische actie hoewel niet te rechtvaardigen, begrijpelijk was geworden.(24)

Het coördineren van de Nederlandse nationale politiek ten aanzien van het Midden-Oosten binnen het kader van de EPS heeft zijn beperkingen. Deze beperkingen worden echter niet door gevoelens maar door belangen bepaald. Zo lang Nederland profiteert van de EPS - en dat is tegenwoordig met betrekking tot het Midden-Oosten het geval - is de Nederlandse bereidwilligheid samen te werken verzekerd. Wanneer men de vooruitzichten voor een verdere Europeanisering van de Nederlandse politiek bekijkt, moet men de stelling die in 1952 door Hans Morgenthau is geformuleerd in het achterhoofd houden: 'For the benefit of those who insist upon discarding the national state and constructing supranational organizations by constitutional fiat, it must be pointed out that these organisational forms will either come into being through conquest or else through consent based upon the mutual recognition of the national interests of the nations concerned; for no nation will forego its freedom of action if it has no reason to expect proportionate benefits in compensation for that loss.'(25)

noten

1. Zie voor studies over de Nederlandse buitenlandse politiek bijvoorbeeld: J.C. Voorhoeve, *Peace, Profits and Principles* (Den Haag, 1979); J. Deboutte en A. van Staden, 'High politics in the Low Countries' in: W. Wallace en W.E. Paterson, eds., *Foreign Policy Making in Western Europe* (Westmead, 1978) 56-82; P.R. Baehr, 'The Foreign Policy of the Netherlands' in: R.P. Barston, ed., *The other Powers* (Londen, 1973) 61-91; J.H. Leurlijk ed., *The Foreign Policy of the Netherlands* (Alphen aan den Rijn) 1978.

2. Zie voor een gedetailleerde studie over de Nederlandse politiek inzake het Arabisch-Israëlische conflict tussen 1947 en 1977 mijn dissertatie: R. Soetendorp, *Het Nederlandse beleid ten aanzien van het Arabisch-Israëlisch conflict 1947-1977* (Meppel, 1982) Zie voor de periode 1978-1982 mijn epiloog in: R.B. Soetendorp, *Pragmatisch of Principieel. Het Nederlandse beleid ten aanzien van het Arabisch-Israëlisch conflict* (Leiden, 1983).
3. *Ibidem*, de hoofdstukken I en V, pp. 191-195.
4. *Ibidem*, de hoofdstukken II en V, pp. 195-197.
5. *Ibidem*, hoofdstuk III, pp. 95-100, hoofdstuk V, pp. 197-198.
6. *Ibidem*, hoofdstuk III, pp. 103-107, hoofdstuk V, pp. 198-199.
7. *Ibidem*, hoofdstuk III, pp. 107-112.
8. *Ibidem*, hoofdstuk IV, pp. 135-149, hoofdstuk V, pp. 199-203. Vergelijk F.S. Pearson, 'Netherlands Foreign Policy and the 1973-74 Oil Embargo - The Effects of Transnationalism' in F.L. Grieve, ed., *Transnationalism in World Politics and Business* (New York, 1979) 114-138.
9. *Handelingen Tweede Kamer*, 1973-1974, 12600 V, no. 14 p. 3; en 29-22-1973, p. 1303.
10. *United Nations (UN) General Assembly Official Records (GAOR)*, negentwintigste zitting, 2268ste Plenaire Bijeenkomst, pp. 42-45.
11. *UN, GAOR*, negentwintigste zitting, 2296ste Plenaire Bijeenkomst. 46-51.
12. *Ibidem*.
13. *Handelingen Tweede Kamer*, 1974-1975, pp. 1582-1584.
14. *UN, GAOR*, dertigste zitting, 2399ste Plenaire Bijeenkomst, pp. 32-40 en 2429ste Plenaire Bijeenkomst, pp. 46-50.
15. Vergelijk *Middle East Contemporary Survey*, vol IV, 1979-1980 (Londen, 1981) 74.
16. *UN, GAOR*, negentwintigste zitting, 2292ste Plenaire Bijeenkomst, pp. 46-47, 57.
17. R. Soetendorp, *Het Nederlandse beleid*, pp. 160-163.
18. *Handelingen Tweede Kamer*, 5-11-1979, pp. 345-6, 20-11-1979, p. 1326.
19. *Ibidem*, 1979-1980, aanhangsel, p. 1583-4, *Handelingen Eerste Kamer*, 28-5-1980, p. 782.
20. *Handelingen Tweede Kamer*, 1981-1982 Aanhangsel p. 219.
21. *Ibidem*, 1981-1982, 17197 no. 1 pp. 2-3 en no. 5, pp. 2-3
22. *Handelingen Tweede Kamer*, 1979-1980, 16300 no. 1, p.2; no. 2 pp. 2-8.
23. *Ibidem*, 1981-1982, 17100 V no. 101, pp. 1-3, V en X no. 124, pp. 1-63. 1982-1983, 17600 V no. 7 pp. 2-7, no. 9 p. 2.
24. *Ibidem*, 1981-1982, 17100 V no. 140, pp. 1-6, en 14-10-1982, p. 294.
25. H.J. Morgenthau, 'Another "Great Debate": The National Interest of the United States' in: *The American Political Science Review* vol. XLVI, no.4. (December 1956) pp. 972-973.